POLITICI DE INCLUZIUNE DIN PERSPECTIVA REFORMEI SISTEMULUI DE ASISTENȚĂ SOCIALĂ

Vasile CUȘCĂ
Universitatea de Stat din Moldova
E-mail: vasile.cusca@social.gov.md

CZU: 316.614:364.65:364.442.6

Summary: *This article deals with a very sensitive topic for our society, that of the social protection of people with disabilities. In the view of several specialists in the field of social protection and assistance, an effective tool of state policies in terms of the protection of people with disabilities is their inclusion in social life as fully as possible. The state, in the exercise of its duties, as a subject responsible for the social protection of the population, participates in international agreements and conventions, develops and implements special policies for the social inclusion of persons with disabilities. The implementation of protection and social assistance policies has a complex, multidimensional and pro-active character. Only through such an approach will disabled people feel their value as members of society with equal rights.*

Keywords: *social protection, social policies, social inclusion, disabled people.*

Constituţia Republicii Moldova garantează drepturi egale tuturor cetăţenilor, străinilor şi apatrizilor în materie de protecţie şi asistenţă socială, conform prevederilor legale şi acordurilor internaţionale.

Din păcate o parte din membrii societăţii, în virtutea unor factori nefericiţi, formează categoria de subiecţi cu nevoi speciale pentru care competiţia socială nu este instrumentul potrivit pentru realizarea sa ca cetăţeni cu drepturi depline. Această categorie de cetăţeni, din start riscă să fie excluşi şi din viaţa publică, din posibilitatea asigurării propriei sale existenţe prin efort personal, pentru realizarea carierei profesionale. Pentru depăşirea acestui handicap societăţile moderne îşi asumă responsabilitatea în acordarea asistenţei necesare, capabile să reducă din obstacolele ce stau în calea categoriei respective de cetăţeni. Acestea fiind consfinţite şi în declaraţii şi convenţii internaţionale [1,2]

Problema persoanelor cu dizabilităţi constituie o problemă socială caracteristică nu doar pentru Republica Moldova dar şi la nivel global. În acest sens este important ca fenomenul protecţiei şi incluziunii sociale a persoanelor cu dizabilităţi să se regăsească în studii ştiinţifice din perspectiva identificării unor soluţii ce derivă din bunele practici internaţionale.

Problema incluziunii sociale este studiată de cercetători autohtoni din perspectiva psiho-pedagogică şi a asistenţei sociale, aceştia fiind docrinarii A. Racu [3], M. Bulgaru şi M. Dilion, [4] iar autoarea M. Vremeş [5], a studiat problema din punct de vedere socio-economic. Este incontestabilă pentru cunoştedrea mai profundă a problemei incluziunii sociale a persoanelor cu

dizabilităţi şi contribuţia cercetătoarei P. Munteanu, din perspectiva valorizării rolurilor sociale [6]. De asemenea, problema incluziunii sociele se regăseşte în studiile realizate de cercetători din România D. Arpinte [7], L. Manea [8], M. Preda [9], din ţările UE Silver H. [10], Bruijn P. [11]etc.

În prezentul articol ne propunem să venim cu evaluarea evoluţiilor politicilor de incluziune socială prin prisma strategiilor şi planurilor de acţiune elaborate şi implementate de autorităţile publice responsabile de protecţia socială. Este evident că Republica Moldova, în politicile sociale se orientează la standardele şi actele internaţionale. În acest sens la 9 iulie 2010 Parlamentul a ratificat Convenţia ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilităţi. Prin semnarea acestei Convenţii a fost dat startul acţiunilor necesare privind eficientizarea eforturilor instituţiilor statului, a societăţii civile şi a partenerilor de dezvoltare în vederea asigurării implementării politicilor privind asigurarea respectării drepturilor persoanelor cu dizabilităţi.[1]

Implementarea prezentului Convenţiei va asigura respectarea drepturilor şi participarea persoanelor cu dizabilităţi în societate, va crea oportunităţi mai bune de incluziune socială, contribuind astfel la realizarea de către Republica Moldova a angajamentelor naționale şi internaționale asumate în contextul obiectivelor strategice în domeniul asigurării drepturilor omului. Ratificarea Convenției ONU a produs efecte de ordin conceptual, acest eveniment a schimbat filosofia de percepere a dizabilității.

Problema dizabilităţii deja nu este privită doar ca una de sănătate şi de protecţie socială ci, în primul rând, ca o problemă ce ţine de respectarea drepturilor omului, a valorii umane propriu-zise. Această logică de abordare scoate în prim-plan necesitatea realizării egalității de şanse prin realizarea incluziunii sociale. Aceasta demonstrează că problema protecţiei sociale este una actuală pentru Republica Moldova. În 2012 Parlamentul a adoptat Legea privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități. Legea menţionată are ca scop reglementarea drepturilor persoanelor cu dizabilități în vederea incluziunii sociale a acestora, garantării posibilității participării lor în toate domeniile vieții fără discriminare, la un nivel identic cu ceilalți membri ai societății, avînd ca bază respectarea drepturilor şi libertăților fundamentale ale omului. [12]

Asigurarea cadrului legal national, cu referire la incluziunea socială a persoanelor cu dizabilităţi, a fost un pas important pentru implementarea Conveţiei ONU, dar care a avut nevoie şi de strategii şi planuri concrete de acţiune. Chiar şi în lipsa unui asemena document, autoritățile administrației publice centrale şi locale, în parteneriat cu societatea civilă au depus eforturi substanţiale în vederea ajustării cadrului normativ naţional la standardele internaţionale în domeniul drepturilor persoanelor cu dizabilităţi.

În afară de aceasta, a fost modificată metodologia de determinare a dizabilității, au fost diversificate serviciile sociale comunitare orientate spre persoanele cu dizabilităţi, au fost adaptate programele educaţionale la

necesităţile copiilor cu dizabilităţi, au fost dezvoltate serviciile de orientare, formare şi reabilitare profesională a persoanelor cu dizabilităţi.

De asemenea, a fost adaptată şi infrastructura socială la necesităţile persoanelor cu dizabilităţi.

Aceste măsuri n-au rămas neobservate în societate, dar ele nici de cum nu au rezolvat la nivel global problemele existente în asigurarea incluziunii sociale a persoanelor cu dizabilităţi. An acest sens era necesară adoptarea unui document conjugat în baza unei abordări comprehensive, capabil să ţină cont de specificul naţional şi să acopere toată aria de probleme existente în domeniu. În Raportorul Special al ONU pentru drepturile persoanelor cu dizabilităţi, ca urmare a vizitei de monitorizare întreprinse în septembrie 2015 în Republica Moldova, a atestat o serie de provocări, care stagnează incluziunea socială, precum: stigmatizarea şi excluderea persoanelor cu dizabilităţi, provocări economice şi financiare, certificarea ineficientă şi inechitabilă a dizabilităţii, lipsa de accesibilitate, accesul limitat al copiilor şi tinerilor cu dizabilităţi în instituţii educaţionale incluzive, bariere în accesul la justiţie, existenţa instituţiilor rezidenţiale şi disponibilitatea redusă de servicii sociale comunitare.. [14]

În scopul asigurării implementării unor politici eficiente şi efective în domeniul incluziunii sociale a persoanelor cu dizabilităţi Guvernul Republicii Moldova a aprobat Programul naţional de incluziune socială a persoanelor cu dizabilităţi pentru anii 2017-2022. [13]

Programul a ţinut cont de recomandările formulate în rapoartele de evaluare şi au elaborat măsuri concrete sectoriale capabile se înregistreze progrese palpabile în acest sens. De asemenea, la baza programului au fost puse şi rezultatele analizei SWOT, care a permis autorilor să ia în calcul factorii interni şi externi privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilităţi. Dimensiunea strategică a programului, în calitate de document de politici, conţine atât un scop bine determinat cu obiective concrete cât şi acţiuni la nivel naţional, privind asigurarea reală a drepturilor persoanelor cu dizabilităţi şi includerea lor în viaţa socială.

Domeniile vieţii sociale care necesită o atenţie din partea autorităţilor publice privind facilitarea accesului persoanelor cu dizabilităţi, în program, sunt specificate şi măsurile de protecţie socială, asigurarea dreptului la educaţie, la servicii medicale, angajarea în câmpul muncii, participarea la viaţa politică, publică şi culturală, asigurarea accesibilităţii la infrastructură, la transporturi, la informaţie şi comunicaţii, asigurarea suportului în exercitarea capacităţii juridice şi garantarea accesului la justiţie.

Două obiective importante, ce derivă din scopul formulat în program, sunt: - consolidarea capacităţilor instituţionale pentru implementarea Convenţiei ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilităţi şi - creşterea nivelului de conştientizare a populaţiei cu privire la drepturile şi abilităţile persoanelor cu dizabilităţi. [1]

Abordarea problemei incluziunii sociale a persoanelor cu dizabilităţi, din perspectiva viziunii durabile, vine să depăşească implicările şi responsabilităţile autorităţilor publice şi a societăţii civile determinate de un cadru cronologic limitat, chiar dacă implementarea Programului este preconizată pentru o perioadă de 6 ani. Necesitatea stabilirii unor obiective pentru perioade scurte sau medii este determinată ne necesitatea operării unor corectări în funcţie de realizarea fiecărei acţiuni concrete.

De aceia pentru fiecare an a fost planificat un anumit număr de acţiuni, care urma să fie implementat de autorităţile competente. Conform Planului de acțiuni privind implementarea Programului național de incluziune socială a persoanelor cu dizabilități pentru anii 2017-2022. Programul presupune două etape, fiecare a cîte 3 ani. Etapa I, în perioada 2017-2019, cele mai multe acţiuni au fost centrate cadrului instituţional şi cel normativ privind asigurarea drepturilor persoanelor cu dizabilităţi în diferite domenii ale vieţii.

De asemenea, în etapa I au fost pilotate servicii noi, precum reabilitarea profesională, asistenţa persoanelor cu autism, suportul în luarea deciziilor. De asemenea o prioritate la această etapă o constituie elaborarea şi aprobarea componentei curriculare pentru formarea profesională a specialiştilor în domeniul ce ţine de drepturile persoanelor cu dizabilităţi.

Etapa a II-a, care a cuprins anii 2020-2022, s-a caracterizat prin acţiuni centrate pe implementarea componentelor programei elaborate la etapa I. accentul fiind pus pe implicarea şi participarea persoanelor cu dizabilităţi, efectuarea studiilor şi cercetărilor în domeniul dizabilităţii, precum şi îmbunătăţirea calităţii datelor statistice privind persoanele cu dizabilităţi.

Gradul de implementare a Planului de acțiuni a fost evaluat anual de către autoritățile responsabile, iar rezultatele analizei au fost utilizate la ajustarea acțiunilor ulterioare. De asemenea au fost elaborate: raportul intermediar pentru perioada 2017-2019 și Raportul final de implementare. Pe lângă aceste rapoarte sunt preconizate și rapoarte tematice pe domenii de interes de către diverse instituții publice și organizații ale societății civile. Valoarea practică a acestor rapoarte este de a scoate în evidență problemele survenite în procesul de implementare și de a servi ca factori de referință pentru continuarea acțiunilor.

Din perspectiva atribuţiilor autorităţilor administraţiei publice, politicile sociale orientate spre asigurarea protecţiei sociale a persoanelor cu dizabilităţi prin instrumente de incluziune socială, este foarte important să fie asigurarea caracterului continuu al implicării statului în calitate de garant al drepturilor persoanei. Ministerul Muncii şi Protecţiei Sociale, în calitatea sa de autoritate a administraţiei publice de specialitate este în permanentă căutare a căilor şi soluţiilor de eficientizare şi de sporire a calităţii serviciilor prestate tuturor beneficiarilor de protecţie şi asistenţă socială.

Analiza situaţiei la faţa locului, datele Biroului Naţional de Statistică cu referire ajutorul social şi indemnizaţiile pentru copii sunt alarmante. În condiţiile

în care rata sărăciei absolute în Republica Moldova este de 24,5%, [15] doar 3,4% din populaţie beneficiază de ajutor social şi doar 12,8% de ajutor pentru perioada rece a anului (APRA). Indemnizaţia pentru copii şi ajutorul social contribuie cu doar 4,1 puncte procentuale la reducerea sărăciei gospodăriilor cu copii. [16]

În 2022 MMPS a anunţat necesitatea reformării sistemului de asistenţă socială, care are drept scop îmbunătăţirea sistemului de asistenţă socială pentru un acces mai echitabil şi o mai bună calitate a serviciilor sociale.

Reforma propusă vine cu o abordare complexă care vizează, în primul rând beneficiarii de protecţie socială, dar şi mecanismele de realizare a scopurilor propuse, inclusiv autorităţile publice implicate în implementarea reformei, partenerii sociali, finanţatorii, personalul antrenat în activităţile de asistenţă şi protecţie socială. Reforma urmează să pună accent *pe serviciile sociale.*

La etapa actuală de dezvoltare, serviciile sociale acoperă o parte restrânsă a protecţiei sociale. În anul 2021, din bugetul total de 29,3 miliarde lei alocat protecţiei sociale, doar 1,2 miliarde au finanţat serviciile sociale: 320 milioane pentru serviciile sociale cu specializare înaltă implementate de ANAS, 102 milioane pentru asistenţa socială comunitară (salariile celor circa 1160 de asistenţi sociali comunitari) şi 770 milioane pentru celelalte servicii sociale implementate de STAS. [16]

Pentru comparaţie, prestaţiile de asistenţă socială implementate de sistemul de asistenţă socială au reprezentat în acelaşi an 1,5 miliarde de lei: 1,24 miliarde prin programele de ajutor social şi ajutor pentru perioada rece a anului şi 360 milioane prin alte prestaţii.

Astfel, serviciile sociale reprezintă mai puţin de 40% din bugetul sistemului de asistenţă socială şi mai puţin de 4% din sistemul de protecţie socială.

O problemă ce ţine de implementarea politicilor de incluziune socială a persoanelor cu dizabilităţi este legată finanţarea Pachetului minim de servicii sociale, şi în special a serviciului de asistenţă personală. Finanţarea acestui serviciu a fost asigurată din bugetele locale şi din transferurile primite din Fondul de susţinere a populaţiei. În virtutea unor circumstanţe această sursă de finanţare a încetat să fie sigură şi stabilă fapt ce a generat la diminuarea cantitativă şi calitativă a acestui serviciu.

Limitele prezentului articol nu ne permit să realizăm o analiză generală a tuturor acţiunilor îndreptate spre asigurarea incluziunii sociale a persoanelor cu dizabilităţi pe toate dimensiunile, însă vom indica doar la unele din acestea.

Petru a reduce deficitul de servicii de zi la nivel de comunitate, în scopul prevenirii situaţiilor de excluziune socială şi marginalizare, se planifică sporirea accesului persoanelor vârstnice, a persoanelor cu dizabilităţi şi a copiilor, inclusiv a celor cu dizabilităţi, la Centre de zi. În acest sens, se prevede deschiderea a circa 5 servicii noi anual pentru 150 beneficiari. În costurile pentru deschiderea Centrelor de zi sunt incluse şi cheltuielile necesare pentru procurarea unui mijloc de transport, amenajarea spaţiului şi dotarea cu echipament şi mobilier.

În concluzie vom specifica cu referire la politicile de incluziune socială, că autorităţile publice sunt responsabile de asigurarea tuturor persoanelor a unor condiţii adecvate pentru lichidarea oricărei discriminări pe motiv de dizabilitate, iar acţiunile întreprinse în cadrul reformei sistemului de asistenţă socială să fie în beneficiul persoanei care nu doar că va depăşi frustrările legate de problemele de sănătate, dar să-i permită să se califice în rândul cetăţenilor cu capacităţi depline. Doar prin incluziune se vor crea condiţii de formare a unei filosofii sociale care exclude orice segregare socială indiferent de caracterul şi originea ei.

Bibliografie:

1. Convenția ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități ratificată de Parlamentul Republicii Moldova prin Legea nr.166 din 9 iulie 2010. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2010, nr.126-128.
2. Declaraţia Universală a Drepturilor Omului din 10 Decembrie (1948).
3. Racu A. ş.a. Educația incluzivă: Ghid pentru cadrele didactice şi manageriale. Chişinau: Universul, 2009. 150 p.
4. Bulgaru M., Dilion M. Concepte fundamentale ale asistenței sociale. Chişinău: USM, 2000.
5. Vremeş M. ş.a. Abordări ale excluziunii sociale în Republica Moldova. Aspecte
6. Munteanu P. Dizabilitatea – factor determinant al inegalităţilor sociale în Republica Moldova. În: Culegerea de studii şi articole Inegalităţi sociale în Republica Moldova.
7. Constituirii clasei de mijloc. Studiu sociologic. Chişinău: Tipografia Centrală, 2017, p. 292- 298.
8. Arpinte D. ş.a. Politici de incluziune socială. În Revista Calitatea vieţii XIX, nr. 3-4 2008, p.
9. Manea L. Dizabilitatea ca factor de risc în accesarea serviciilor de educaţie. În Revista Calitatea vieţii XVII, nr. 1-2, 2006, p. 41-50.
10. Preda M., Pop L.M. Dicționar de politici sociale. Bucureşti: Expert, 2002. p. 328.
11. Silver H. Social exclusion and social solidarity. Three paradigms. International Labor Universul, 2009. 150 p.
12. Bruijn P. Count me in. Include people with disability in development policies.
13. Legea Republicii Moldova Nr. 60 din 30-03-2012 privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități Publicat: 27-07-2012 în Monitorul Oficial Nr. 155-159 art. 508.
14. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova Nr. 723 din 08-09-2017 cu privire la aprobarea Programului naţional de incluziune social a persoanelor cu dizabilități pentru anii 2017-2022 Publicat : 15-09-2017 în Monitorul Oficial Nr. 335-339 art. 827.

14. http://md.one.un.org/content/unct/moldova/ro/home/publications/joint-publications/report-of-the-special-rapporteur-on-the-rights-of-persons-with-d.html
15. Indicatorii saraciei absolute pe Medii, Indicatori si Ani. SiteTitle (statistica.md)
16. https://statistica.gov.md/ro/analiza-saraciei-monetare-si-a-bunastarii-gospodariilor-cu-copii-9674_59479.html